

تمحیص اجتهادی وقواعد ممهده در فقه رسانه

علی نهاوندی

معاونت پژوهش مرکز فقهی انجمن اطهار

*

سرشناسه: نهاوندی، علی، ۱۳۴۸ -
 عنوان و نام پدیدآور: تمحیص اجتهادی و قواعد ممهده در فقه رسانه / تألیف: علی نهاوندی.
 مشخصات نشر: قم: مرکز فقهی ائمه اطهار علیه السلام، ۱۴۰۱ ش.
 مشخصات ظاهری: ۳۷۶ ص.
 شابک: ۲- ۲۲۳- ۳۸۸- ۶۰۰- ۹۷۸
 وضعیت فهرست نویسی: فیبا.
 موضوع: رسانه های گروهی (فقه) / Mass media (Islamic law)
 موضوع: فضای مجازی (فقه) / Cyberspace (Islamic law)
 موضوع: اجتهاد / Ijtihad (Islamic law)
 موضوع: فقه - رده بندی / Islamic law - Classification
 رده بندی کنگره: ۶ / ۱۹۸ BP
 رده بندی دیویی: ۳۷۹۰۵ / ۲۹۷
 شماره کتابشناسی ملی: ۹۰۹۰۰۱۵

تمحیص اجتهادی و قواعد ممهده در فقه رسانه

◀ ناشر: مرکز فقهی ائمه اطهار علیه السلام
 ▶ مؤلف: علی نهاوندی
 ▶ طراح جلد: حمیدرضا پورحسین
 ▶ صفحه آرا: محسن شریفی
 ▶ نوبت چاپ: اول / ۱۴۰۱ ش
 ▶ شمارگان: ۱۰۰ نسخه
 ▶ شابک: ۲- ۲۲۳- ۳۸۸- ۶۰۰- ۹۷۸
 ▶ قیمت: ۱۵۰۰۰۰ تومان
 ▶ این کتاب با کاغذ حمایتی منتشر شده است.

مراکز پخش:

قم، میدان معلم، مرکز فقهی ائمه اطهار علیه السلام، تلفن: ۳۷۷۴۹۴۹۴ و ۳۷۸۳۲۳۰۳
 قم شعبه ۱: خیابان ارم، جنب مدرسه کرمانی ها، تلفن: ۳۷۷۴۴۲۸۱ و ۳۷۷۴۴۲۷۱
 شعبه مشهد: چهارراه شهدا، خیابان آیت الله بهجت، نبش بهجت ۹/۱، مقابل
 اداره بهزیستی، تلفن: ۳۲۲۲۰۱۶۰

پیش درآمد

حمد و ثنای بی انتها، نَسِزد جز آفریدگار زمین و آسمان را که حیات و وجود بی شمار آفریده ها، رشحه ای از رشحات بحار ذات مقدّس اوست؛ و صلوات زاکیات و تحیات نامیات بر رسول مهر و رحمت و آشکارکننده حق با برهان، محمّد مصطفی ﷺ و خاندان پاک و گرامی اش.

بی گمان، دانش و معرفت، چراغ راه سعادت و راهنمای انسان است به سوی والایی و رفعت، و فروختن آن نیازمند کاوش های بیایی پژوهشگران سرشار از همت. بدیهی است این مهم، ممکن نخواهد بود جز با شناخت ابزارها و فراگیری انبوه مهارت، در کنار شناخت مسائل، دغدغه ها و نیازهای دانشی در دست یابی به اندیشه ها و افکار جدید.

پس از استقرار شکوه مند انقلاب اسلامی و حاکمیت دین در عرصه های مختلف اجتماعی، رسالت حوزه های علمیه دو چندان شده است؛ چرا که نظام اسلامی، برای امتداد اجتماعی دانش دینی در عرصه حکمرانی و زمامداری، نیازمند پژوهش های دقیق و جامع، و بازآفرینی آموزه های اسلام در راستای نیازهای بشری است و «فقه» - به عنوان تجلّی عینی دستورهای شریعت - ظرفیت پاسخگویی به نیازهای فردی، اجتماعی و حاکمیتی را داراست. بدین منظور،

مرکز فقهی ائمه اطهار علیهم السلام به اهتمام مرجع فقیه شیعه، آیت الله العظمی فاضل لنکرانی رحمته الله در سال ۱۳۷۶ بنیان نهاده شد، تحت هدایت هوشمندانه و مدبرانه خلف صالح آن فقیه، آیت الله حاج شیخ محمد جواد فاضل لنکرانی - دامت برکاته - رسالت اصلی خود را فراهم آوردن بستر مناسب جهت امتداد اجتماعی دانش فقه و علوم وابسته به آن و تربیت پژوهشگرانی توانمند در ارائه آثار علمی دقیق و کارآمد می داند.

معاونت پژوهش به عنوان بازوی اصلی این مرکز عظیم، با هدف سیاست گذاری، برنامه ریزی و نظارت بر فعالیت های علمی پژوهشی در سال ۱۳۸۵ شمسی با تشکیل و ساماندهی گروه های پژوهشی، نظیر: «فقه کودک»، «فقه اقتصادی»، و «فقه قضایی» فعالیت خود را آغاز کرد و هم اکنون در هشت گروه علمی فعالیت می نماید.

گروه تخصصی «فقه ارتباطات، هنر و رسانه» یکی از این گروه ها است که از سال ۱۳۹۴ کار خود را آغاز نموده است، و به فعالیت های پژوهشی روشمند فقهی ناظر به تعیین احکام شرعی و استنباط ضوابط و مقررات الهی در ساحت های هنری، و نیز فرایند ارتباطات و تبادل پیام و اطلاعات از طریق ابزارهای رسانه ای در سطح خرد و کلان جهت تعیین تکلیف برای مکلفان حقیقی و حقوقی می پردازد.

پژوهش حاضر با عنوان «تمحیص اجتهادی و قواعد ممهده در فقه رسانه» تألیف محقق ارجمند حجت الاسلام والمسلمین آقای دکتر علی نهاوندی، در زمینه فقه رسانه است. نویسنده محترم در این اثر، درصدد بیان مباحث فنی و تخصصی در مبانی، قواعد، موضوعات و مسائل مرتبط با فقه رسانه است. این اثر در سه بخش و هشت فصل به مباحثی، همچون: «مفهوم شناسی تمحیص اجتهادی»، «تمحیص اجتهادی در روش شناسی و موضوع شناسی فقه رسانه» و «تمحیص اجتهادی در مصرف آزاد فضای مجازی» می پردازد.

اکنون که به یاری خدای والا، اثر حاضر آماده عرضه به اندیشه‌ورزان و پژوهشگران شده، ضمن دعای خالصانه و خاضعانه برای تعجیل در فرج منجی عالم بشریت، حضرت صاحب الزمان، مهدی موعود علیه السلام، سپاس و ستایش به درگاه ایزد متان و آرزوی علو درجات برای مؤسس معظم مرکز فقهی شاه، از حمایت‌های رئیس مکرم رحمته الله و تمامی عزیزانی که در به ثمر رسیدن این اثر، معاونت پژوهش را یاری رساندند، به ویژه مدیر محترم مرکز و محقق ارجمند تقدیر و تشکر می‌شود. هم چنین از استاد محترم ارزیاب، دکتر حسین شایسته که با ارائه نظرات سودمند بر اتقان و غنای علمی اثر افزودند، سپاسگزاری می‌شود. امید آنکه تلاش‌های علمی صورت گرفته، زمینه ساز رشد و تعالی جامعه اسلامی بوده و چراغی فراراه جویندگان طریق دانش و معرفت باشد.

معاون پژوهشی مرکز فقهی ائمه اطهار علیهم السلام

سید جواد حسینی خواه

آذرماه ۱۴۰۱ / جمادی الاولی ۱۴۴۴

فهرست مطالب

۵	پیش درآمد
۱۹	پیش گفتار
۲۳	درآمد

بخش اول: مفاهیم اصول کلی و قواعد تمحیصیه / ۳۱

۳۳	فصل اول: مفهوم شناسی
۳۳	مبحث اول: مفهوم شناسی فقه
۳۳	گفتار اول: معنای لغوی فقه
۳۵	گفتار دوم: معنای اصطلاحی فقه
۳۸	مبحث دوم: مفهوم شناسی رسانه
۳۸	گفتار اول: رسانه در لغت و اصطلاح
۴۰	گفتار دوم: انواع رسانه
۴۱	گفتار سوم: چیستی فقه رسانه
۴۴	گفتار چهارم: مصرف رسانه ای
۴۵	گفتار پنجم: چیستی فضای مجازی
۴۷	مبحث سوم: مفهوم شناسی تمحیص اجتهادی

۴۷	گفتار اول: مفهوم تمحیص
۴۸	گفتار دوم: مفهوم اجتهاد
۴۹	گفتار سوم: تمحیص اجتهادی
۵۱	فصل دوم: تمحیص اجتهادی در ظرفیت‌شناسی و کارآمدی فقه رسانه
۵۲	مبحث اول: ظرفیت‌شناسی فقه در عصر ارتباطات و رسانه
۵۳	گفتار اول: کارایی و کارآمدی فقه
۵۵	الف) پیش‌فرض‌های فقه امامیه
۵۶	ب) ظرفیت فقه
۵۹	۱. تأثیر زمان و مکان در فقه
۶۶	۲. نبود خلأ قانونی در اسلام
۶۸	تعریف حکم و اقسام آن
۶۸	الف) حکم واقعی و ظاهری
۶۸	ب) حکم اولی و ثانوی
۶۹	ج) حکم حکومتی
۷۵	۳. احکام اولیه و ثانویه
۷۹	۴. اماره و اصل
۸۱	اقسام اصول عملیه
۸۲	ضرورت استناد به اصول عملیه
۸۳	۱. شمول عنوان کافر بر غلات و نواصب
۸۴	۲. عقود و معاملات مستحدثه
۸۴	۳. حلیت صید شکارشده با تفنگ و سلاح جدید
۸۵	گفتار دوم: مسائل مستحدثه و اصول کلی حاکم بر آن
۸۵	الف) تعریف مسائل مستحدثه
۸۵	ب) ضرورت بحث از مسائل مستحدثه

۸۸	ج) تبیین قواعد و اصول عامه مسائل مستحدثه
۸۹	مبحث دوم: کاربرست فقه در فرآیند سیاست‌گذاری و قانون‌گذاری رسانه‌ای
۹۱	گفتار اول: کیفیت نقش‌آفرینی فقه در سیاست‌گذاری رسانه‌ای
۹۳	گفتار دوم: شاخص‌های کیفی
۹۹	فصل سوم: تمحیص اجتهادی قواعد فقهی پرکاربرد در فقه رسانه
۱۰۰	مبحث اول: کلیات
۱۰۰	گفتار اول: تعریف قاعده
۱۰۱	گفتار دوم: قواعد فقه
۱۰۱	گفتار سوم: تاریخچه قواعد فقه
۱۰۲	گفتار چهارم: قواعد فقهی در آثار فقها
۱۰۴	مبحث دوم: قواعد فقهی مرتبط با فقه رسانه
۱۰۴	گفتار اول: قاعده لاضرر
۱۰۷	گفتار دوم: قاعده اضطرار
۱۰۸	گفتار سوم: قاعده الایم فالایم
۱۱۰	گفتار چهارم: قاعده دفع افسد به فاسد
۱۱۲	مستندات قاعده
۱۱۴	گفتار پنجم: قاعده الید و قاعده ضمان ید
۱۱۵	تعریف قاعده ید
۱۱۵	دسته‌بندی مصادیق ید
۱۱۶	گفتار ششم: قاعده تدلیس
۱۱۷	حکم تدلیس از دیدگاه فقها
۱۲۰	گفتار ششم: قاعده نفی سبیل
۱۲۱	مستندات قاعده
۱۲۲	گفتار هفتم: قاعده اقدام